

Luka Perušić

Etično načelo saturiranosti u organizaciji rada

Oprimjereno razmatranjem znanstvene djelatnosti u vrijeme COVID–19 pandemije

163

Sažetak

Rad pripremno ocrtava etično načelo *saturiranosti* u svrhe boljeg razumijevanja zdravog radnog okruženja. Načelo se oprimjeruje razmatranjem zajedničke biti ljudskih problema vezanih za uzrok, razvoj, učinke i posljedice COVID–19 virusne pandemije koja je potvrdila dugo znane, sustavne probleme opterećenja u ljudskom društvu, naročito u području poslovanja. Posebno treba istaknuti područje kadrovski i financijski potkapacitiranih nacionalnih sustava, poput znanstvenog sustava u Republici Hrvatskoj, u kojem vlada i problem višestrukog radnog identiteta. Izabrana optika motrenja služi približavanju moralne i organizacijske važnosti i korisnosti kriterija saturiranosti za, s jedne strane, optimalnu organizaciju rada, ali i, s druge strane, očuvanje dostojanstva čovjeka u radnom okruženju.

Ključne riječi: *etika, poslovanje, organizacija, znanost, rad, saturiranost, optimizacija, dostojanstvo, bit, pravda, pandemija*

Bit teškoće — hipersaturacija

S obzirom na to da je pandemija bolesti COVID–19 zahvatila vodeći geopolitičko–gospodarski aglomerat globalizirane civilizacije, a slijedom toga, da su se posljedice događanja pandemije odrazile na cjelinu toga aglomerata, znanstveno je opravdano postaviti pitanje o tome postoji li *zajednička bit* ljudskih problema vezanih za uzrok, razvoj, učinke i posljedice pandemije — svojstvo, funkcija, svrha ili djelovanje koje ih u manifestiranju

* Doc.dr.sc. Luka Perušić, Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3, HR–10000 Zagreb. E–adresa: lperusic@yahoo.com.

pandemije objedinjuje, a koje raspoznajemo kao temeljnu teškoću. Budući da je teškoća *složena stvar* sa zbiljskim obilježjima i procesima međudjelovanja u određenom stanju, onda metoda određivanja njene biti — »unutarnjeg principa bića, onoga po čemu je biće upravo to što jest« (Mišić, 2000, str. 45)¹ — daje temelje za iznalaženje rješenja koja kapilarno očitovanje teškoće kroz sastavnice složene stvari zahvaća sveobuhvatno.²

Nastojimo li ustanoviti bit teškoće, tragaćemo za »za onim što tvori postojanu prirodu neke stvari« (Pejović, 1989, str. 50), u ovom slučaju postojanu prirodu teškoće, a s identifikacijom postojane prirode teškoće otvaramo mogućnost utvrđivanja i primjene odgovarajućeg rješenja, pomoću čega teškoćom zahvaćeno biće vraćamo u prihvatljivo stanje odnosno »oslobađamo« ga teškoće. Etimološki gledano, riječ *rješenje* kazuje nam dvoznačnost odnosa zatvorenosti i oslobođenosti: s jedne strane, riješenu stvar smo »zaključali« u jednoznačje, »privezali«, »učvorili« je i na taj joj način odredili slobodni prostor očitovanja, a s druge strane, rješavanjem stvari puštamo da biće biva kako po rješenju jest — odatle odriješiti se nečega, odriješiti teškoće, hoće reći: vezujemo teškoću i omogućujemo da od nje oslobođena bića budu što imaju biti.³ Ne uspijemo li utvrditi konačno jednoznačje biti stvari, možemo ipak ustanoviti temeljna obilježja.

Povratno, izgrađivati rješenje na temelju utvrđene biti teškoće omogućuje ustanovljenje *načela* po kojima možemo uočiti i ispravljati pomake od optimalnog stanja pomoću primjene razvijenih mehanizama povratka u približje toga stanja, tako da bismo:

- 1 Mišić navodi »aristotelovski« pojam, no ovakav opis u najširem suvremenom smislu ukupnosti glavnog obilježja koje neko biće čini upravom tim bićem ima nepresušnu heurističku vrijednost. Usp. Stadler, 2004, str. 43; Pavić, 2019, str. 119–120; Bošnjak, 1982, str. 82–83; Pejović, 1989, str. 50.
- 2 »... bit je to što je zajedničko svim prirodama, na osnovu kojih se različita bića mogu staviti pod različite rodove i vrste, kao što je na primjer 'čovječstvo' (humanitas) bit čovjeka.« (Bošnjak, 1982, str. 82)
- 3 Za etimologiju usp. Gluhak, 1993, str. 527; usp. Skok, 1971, str. 141–142.

- (1) spriječili prijelaz stanja iz manjkavosti u teškoću;
- (2) zatečena pervertirana stanja znali obnoviti sukladno s odgovarajućom svrhom.

Pandemija je zahvatila sva područja čovjekove zapadne kulture, što nam govori da je antroposistem, kao sustav, po cjelini svojih sastavnica i procesa bio operativno sročan. Utoliko nam, prožimanjem suvremene ljudske kulture kao jedno biće, mišljenje zajedničke biti teškoće može kazivati o općim ustrojima ljudskog djelovanja, među njima i o čovjekovu radu i organizaciji rada, zato što se prožimanje logički moglo odviti jedino na taj način, da je po ukupnosti svojega dosega virus oko sebe spleo jedan princip djelovanja pomoću kojega se aktiviranjem izvjesnih svojstava čovjekova sustava protegnuo kroz *njegov* svijet. Zanima nas čega je pandemija simptom kao prirodna pojava, a s obzirom na to, zašto je prouzročila dogođeno i navela na događajima pripadajuće odluke i pojedinaca i kolektiva, čime tražimo moguću vezu između kapilarnog očitovanja u društvenim kontekstima i temeljnog događanja. Utoliko bi se o biti pandemije ovdje govorilo kao o biti uzroka pandemije — uzroka čovjekove teškoće. Teza je ovoga priloga da je *hipersaturacija*⁴ taj uzrok, iz čega slijedi da je cjelina pitanja o biti pandemiji temeljno pitanje o *saturiranosti*.⁵

Saturiranost — pojam i fenomen

O saturiranosti možemo govoriti kao o fenomenu — kako nam se stvar pojavljuje u kontekstima zbilje — i kao o pojmu —

4 To jest: *prezasićenost, prekozasićenost, nadzasićenost.*

5 U takvom pitanju nije toliko važno što je bit same pandemije jer je »pandemija« od čovjeka skovan termin za stanje koje se govornim činom može proglasiti, ali i ne mora: proglašavanje pandemije može unutar čovjekove kulture imati i razloge i utjecaje neovisne o tome što je u prirodi doista na djelu, primjerice, služiti za zloupotrebu političke moći na štetu naroda.

kako umski izražavamo bit stvari koja se pojavljuje. Pojmovno se *saturiranost* prvenstveno rabi kao termin u znanosti. Opće mjesto i najveću stručnu važnost nosi u kemiji, a u drugim se znanostima pojavljuje sporadično. Primjerice, općenito se govori o zasićenosti podataka u kolikotnom istraživanju, u matematici i logici o zasićenosti funkcije, u biologiji i geologiji o zasićenom tlu, u lingvistici o semantičkoj saturiranosti, u ekonomiji o zasićenosti tržišta i promjena (Foster, 2011, str. 524–525), a u društvenim i humanističkim znanostima primjenu ćemo pronaći u raznorodnim kontekstima: sociolog Pekka Sulkunen na tragu Pitirima Aleksandroviča Sorokina govori o saturiranom društvu (Sulkunen, 2009, str. 9–10), komparatist i germanist Mark William Roche o informacijskoj saturiranosti (Roche, 2004, str. 138), pisac Nate Anderson o tehnički zasićenom društvu (Anderson, 2022), njemački filozof Frank Ruda o metodi saturacije pri analizi iscrpljivanja političke koncepcije (na tragu Sylvaina Lazarusa i njegove analitičke metode saturacije) (Ruda, 2013, str. 123–124), a francuski filozof Jacques Derrida, primjerice, o saturaciji komunikacijskog konteksta (Derrida, 1988, str. 3, 12, 18, 59, 80). Temeljne studije o saturiranosti kao općoj pojavi koja se raznorodno pojavljuje u prirodi i kulturi ne postoje. Izraz *saturiranost*, međutim, uvijek se odnosi na:

- (1) sintetički shvaćene veze unutar nekog sustava koje tvore posebno stanje toga sustava, zato što se fenomen zasićenja nikada ne može pojmiti kao osjetilima dokučiva samostalna pojava, nego se apstrahira iz karakterističnog odnosa elemenata unutar sustava;
- (2) utjecajnost kolikoće jednog elementa ili skupa elemenata u odnosu na drugi element ili skup elemenata s obzirom na cjelinu sustava.

Kod primjene termina, postoje jezični neskladi među jezicima. Mora se izvesti razlika između *saturiranost* i *saturacija* jer se

pri primjeni termina uglavnom slijedi kemistička logika izraza *saturacija/zasićenost* koja, unatoč različitim kontekstima, uglavnom označava »krajnju točku« karakterističnog odnosa elemenata u sustavu, a to razumijevanje ne iscrpljuje puno značenje temeljne riječi s obzirom na to kako se šire primjenjuje.⁶ Najčešće se rabe izrazi *nezasićeno*, *zasićeno* i *prezasićeno*. Uočljivo je da su sve tri nastale prefiksalsnom tvorbom. Osnovna bi riječ, koja se zapravo nikada ne koristi, za *saturiranost* morala biti *sićenost*, a u tom se značenju, premda ne tim izrazom, koristi npr. u geologiji kada se govori o »zasićenosti« tla vodom (ispunjenost šupljine u zemlji), koja se određuje postotkom udjela do maksimalnog mogućeg iznosa, kao i kada Derrida govori o iscrpljenosti konteksta, koja se dobiva jednoznačnim preciziranjem značenja.

167

(*Za*)*sićenost* svoj korijen ima u riječi *sit*. Riječ *sit* ima dugu etimološku povijest praslavenskog porijekla koje se odnosi na skup značenja ispunjene mjere — *pun*, *dovoljan*, *dostatan*, *utažen* (Gluhak, 1993, 550; usp. Skok, 1971, str. 245). *Zasićen* je sustav, stoga, takav sustav kakav je po udjelu neke sastavnice došao do svoje krajnje granice koja se

- (1) ne može prijeći; odnosno
- (2) po prelasku granice sustav na taj prijelaz reagira negativno.

Potonje je kod čovjeka učestao slučaj. Primjerice, čovjek koji se nečega »zasatio«, od neke vrste hrane ili glazbe, preko nečijeg govorenja ili ponašanja, do vlastitog ili tuđeg načina života, ne može više podnositi da saturirajući element sudjeluje ili se okrupnjuje u njegovu životnom sustavu: njegovo je sudjelova-

6 U kemističkoj primjeni, recimo, govorimo o zasićenim spojevima kada se radi o organskim spojevima jednostruke veze među ugljikovim atomima, najvišeg mogućeg broja vodikovih atoma ili jednovalentnih atomskih skupina, a o točki saturacije/zasićenosti govorimo kada govorimo o otopini koja neku otopivu tvar više ne može otapanjem inkorporirati u sebe do homogenizacije, odnosno odnos dvaju elemenata dolazi do konačne točke podnošenja.

nje pretjerano, a čovjek dolazi u stanje *hipersaturacije*. Čovjek koji je sit, jest utažen čovjek — nahranjen, napijen, ni s pretjeranom, ni s preslabom aktivnošću zadovoljen, obitava dostatno. No, to nam ujedno kazuje da se zadovoljstvo toga čovjeka prekomjernim djelovanjem izvjesnog elementa može urušiti, što oblikuje stanje hipersaturacije, odnosno da mu štogod može bitno nedostajati, poput djetetu skrbiteljske ljubavi, kada bismo govorili o *hiposaturaciji*. Pojava saturacije može se uočiti i motriti u znatno širem kontekstu unutar društvenog međudjelovanja u zaista raznorodnim pogledima, a pandemija COVID–19 bolesti jedan od najboljih primjera za motrenje te pojave zato što je u kratkom vremenskom rasponu sveobuhvatno »približila« pod-sustave zapadnog aglomerata u jednom izvjesnom događanju.

Saturiranost na primjeru pandemije COVID–19

Premda porijeklo virusa kao vrste bića nije jednoznačno utvrđeno i postoji nekoliko prijedloga koji se ravnopravno proučavaju (Carter i Saunders, 2007, str. 258–259), neupitno je da se virusi prianjaju za biotičke sustave višeg reda čestične kompleksnosti i makinalno teže maksimalnom mogućem umnožavanju i prenošenju. Njihovo je ponašanje karakterističan primjer saturiranja, utoliko što tjelesnu okolinu organizma napučavaju novim česticama ne integrirajući se u sustav i ne uzimajući u obzir održivost organizma. Ne uspije li organizam regulirati virusno saturiranje, oštećen će se ili umrijeti. Slično, na saturiranje virusa organizam odgovara desaturiranjem uljeza vlastitim ciljanim saturiranjem putem imunološkog sustava. Međutim, ako organizam desaturiranje iz bilo kojega razloga ne može provesti kako treba, može se, jednako tako, oštetiti ili ubiti. Na nejednoznačno porijeklo virusa kao vrsta bića nadovezuje se nejednoznačno i vjerojatno neodredivo biološko porijeklo SARS–CoV–2 virusa

i određenje prve infekcije (Frutos *et al.*, 2022, str. 4). Jednako je nejasno društveno porijeklo. Najčešće spominjan scenarij tržnice Huanan u Wuhanu, kineskom gradu u kojem je došlo do »eksplozivnog izbijanja«, pokazao se ni po čemu posebno izgledan (World Health Organization, 2021, str. 54), ali je u kontekstu porijekla zaraze COVID–19 grad Wuhan neupitno porijeklo masovnog širenja.

Virusu odgovaraju i trebaju zbijene, zasićene zajednice međudjelujućih organizama i njihovi kompleksni metabolizmi koji omogućuju reprodukciju i prenošenje. Wuhan je jedan od međunarodno najprometnijih gradova u svijetu, s populacijom domaćinstva većom od tri Republike Hrvatske, a gustoćom podzemne željeznice sličnoj zagrebačkom. Poput drugih epidemija i pandemija, COVID–19 pandemija uzrokovana SARS–CoV–2 virusom nastala je u mjestu visoke koncentracije organsko–društvenog međudjelovanja, bez primjene odgovarajućih mehanizama regulacije organske razmjene tvari. Sustav wuhanskog stanovništva, međunarodne umreženosti i manjka sigurnosnih mjera — uostalom, izostanak svijesti o opasnosti prenosivosti zaraza i samosvesne discipline — daje stupanj saturiranosti koja omogućuje globalno širenje zaraze. Štoviše, dinamička kompleksnost integracije koju je COVID–19 faza čovječanstva potvrdila danas je osnova za daljnji razvoj modela predviđanja izbijanja zaraza. Jedan od pret pandemijskih članaka koji se bavio razvojem modela predviđanja uočio je tehničku posljedicu da »čvorovi [pojedinci ili grupe] s višim stupnjem [reakcijsko–difuzijskog procesa]⁷ imaju veću populaciju i posjećuje ih više putnika, zbog čega je znatno veća vjerojatnost da će također primiti zaraženu osobu koja može djelovati kao sjeme lokalne epidemije« (Perra i Gonçalves, 2015, str. 68) pri čemu je važno

7 Konceptija ima porijeklo u kemiji: odnosi se na kemijsku integraciju dvaju konstituenta koji se zatim šire prostorom, a proširila se na mnoge znanosti.

uzeti u obzir da nas najviše zanima izvjesna »epidemijska granica« — rezultat premreženih pojedinaca u interakciji čiji prijelaz znači početak eksponencijalnog širenja. Odlučujuća je u tome, međutim, saturiranost, zato što nije tek da skup po visini broja elemenata utječe na pojavu nekog fenomena, nego to bitno potiče njihova sintetička povezanost, odnosno trajna dinamika organskog međudjelovanja: u milijunskom gradu važna je i gustoća interakcije građana, a ne tek njihov broj.

170

Obratimo li, primjerice, pozornost na *metode sprječavanja* širenja SARS-CoV-2, one u bitnom počivaju na redukciji saturiranosti, odnosno na *desaturiranju* — sastoje se od mehanizama *prorjeđivanja* sustava, *razdvajanja* i *izoliranja* pojedinaca, grupa i kolektiva te *usporavanja* procesa interakcije i razmjene — a to su pristupi koje zapravo uobičajeno rabimo u svakoj situaciji u kojoj, kako to još znamo reći, dolazi do *usijanja* i želimo *zaustaviti tijekom događanja*, odnosno dolazi do prelaska granice tolerancije — do hipersaturacije: od banalnih, svakodnevnih stvari poput regulacije topline prilikom kuhanja jela i mirenja svađa među prijateljima, preko ozbiljnijih postupaka poput kontrole riječnih tokova, mjera protiv potresa i promjene tržišne ponude, do političkih medijacija u kojima se nastoje ublažiti sukobi i usporiti eskaliranje, poput pregovora u Rusko-ukrajinskom ratu (2014. —). U praksi ti mehanizmi znače smanjivanje broja elemenata u interakciji te usporavanje procesa interakcija koje dovode do neželjenih stanja.

COVID-19 pandemija potvrdila je i poslovno-organizacijsku jednosustavnost geopolitičko-gospodarskog aglomerata globalizirane civilizacije: s rastom stanovništva, raste proizvodna umreženost → s rastom proizvodne umreženosti, raste životna ovisnost svakog sudionika o proizvodnoj moći ostalih sudionika → s rastom proizvodne umreženosti i životne ovisnosti, ustaljeno se razvijaju uvijek krupniji modeli operativnih procesa za cijeli sustav → što je sustav kompleksniji, umreženiji i je-

dinstveniji, to zahtijeva više sigurnosnih mjera saturiranosti da bi ublažio ranjivost na principijelne napade. Potonje je posebno uzeti u obzir s obzirom na sklonost živih sustava (biotičkih sustava) da nepredvidivo stvaraju pojavnine (emergencije) koje postaju nova bića u sustavu i pomoću kojih se postojeća izmjenjuju (Ladyman i Wiesmen, 2020, str. 74–75; Bar–Yam, Y., 2009, str. 43–45; Jörg, 2011, str. 45). Upravo su zbog toga COVID–19 virusom najpogođeniji bili milijunski gradovi i bili poprištem moralne panike, stanja u kojem je »znatan broj članova društava podložan intenzivnim osjećajima zabrinutosti zbog određene prijetnje za koju trezvena procjena dokaza sugerira da ili ne postoji ili je znatno manja nego što bi se očekivalo od konkretne štete koju prijetnja predstavlja« (Goode i Nachman Ben–Yehuda, 1994, str. 149).⁸ S druge strane, *proljeđivanje* i *usporavanje* izravne organske razmjene pridonijelo je smanjenju kolanja različitih drugih zaraznih bolesti, poput gripe (npr. Peek, 2021), zatim raščišćavanju zraka, povećanju dnevnog vremena za sebe, obitelj i prijatelje, te više mogućnosti iskorištavanja dana za raznovrsne aktivnosti koje nisu temeljna briga o domu i obitelji ili posao na radnom mjestu.

Navedeni primjeri, pozitivni i negativni, upućuju na poremećaje saturiranosti čovjekove zajednice, na probleme zgusnutosti i razrijeđenosti, zbijenosti i raširenosti našeg međudjelovanja. Zgusnutost koja uzrokuje poremećaje, koja umara, iscrpljuje, demotivira i obezvjeđuje, pojavljuje se u svim konfiguracijama antroposistema i jednako se tako različito može rješavati, primjerice, intervalizacijom u vremenu. Vremenska intervalizaci-

8 U Hrvatskoj, vrhunac promašenog moralnog nošenja s induciranom krizom dosegno je bivši saborski zastupnik Ivan Pernar pitanjem o tome smatraju li državljani (ili, moguće, njegovi sljedbenici) »normalnim da cijela država mjesecima bude paralizirana i u karanteni zato da bi neki djed ili pradjed živio dan, tjedan, mjesec ili godinu dulje« (prema poruci objavljenoj na osobnoj javnoj mrežnoj stranici aplikacije Facebook, a kako su uz snimak te poruke prenijeli brojni mediji u Republici Hrvatskoj).

ja neupitna je praksa organizacije od najstarijeg doba i bitna u svim religijskim tradicijama. Ona se na posebno upadljiv način pojavljuje u okviru Objave biblijskog stvaranja svijeta — sedmog dana (usp. Han, 2015, str. 33–34) — po kojemu se razvila kultura sedmog dana za odmor koju se posljednjih dvije stotine godine periodički nastoji eliminirati pod aktualnim ekonomskim svjetonazorima kapitalizacije ljudskog pogona, odnosno u svakom modelu u kojem nije prepoznata dugoročna prednost intervalizacije odmora. Smisao krupne intervalizacije odmora, poput sedmog dana u tjednu ili večernjeg odmora, te praćenje cirkadijskog ritma (jednodnevnog biotičkog ritma), oduvijek je imalo krajnju svrhu boljega života i radne efikasnosti, usporavanja poradi mogućnosti prerade dogođenoga, smanjenja informacijskog pritiska na osjetila i um, promišljanja nužnosti i htijenja, dužnosti i zadovoljstva — ono je konstitutivno u procesima desaturiranja nužnih aktivnosti koje umaraju organizam u njegovom cjeloživotnom naporu opstajanja.

Zbog toga treba obratiti pozornost na *pozitivne ishode desaturiranja* tijekom pandemije COVID-19 zaraze, zato što izravno prokazuju opće probleme loše društvene raspodijeljenosti, zamora stvari i nepotrebne poslovne opterećenosti, odnosno pokazuju nam da je potrebno promišljati i pokretati drugačije modele življenja i rada, modele koji se razlikuju od etabliranog sustava zapadnog aglomerata. Pozitivni ishodi — što u bitnom znači ishodi koji pridonose vrijednosti življenja i daju životu čvršći smisao — pokazuju nam da je prosječan suvremeni život u stanju hipersaturacije, da je način njegova vođenja principijelno kretanje od uravnoteženosti prema pretjeranosti. Želimo li kako regulirati hipersaturaciju, jedino se možemo osloniti na kritičku revalorizaciju i praktičnu promjenu djelovanja utemeljenu u načelu saturiranosti. *Načelo saturiranosti* (načelo (za)sićenosti) korisnim može biti, stoga, za tumačenje organizacije životnog sustava — na razini antroposistema to podrazumijeva organizi-

ranu ljudsku djelatnost — zato što *usmjerava pozornost* na stupanj sintetičkih veza u sustavu koji uzrokuje negativne učinke, a time omogućuje uočiti i razumjeti kako utječe kolikoća kojeg i kakvog elementa ili skupa elemenata u odnosu na drugi element ili skup elemenata na cjelinu sustava. Iz toga slijedi da se načelo saturacije može uzeti i kao *orijentacijsko mjerilo* za utvrđivanje ispravnosti organizacije i organiziranog djelovanja.

Pandemija COVID–19 i saturiranost u poslovanju

173

U prvoj se godini pandemije COVID–19 zaraze naročito pokazao problem poslovne opterećenosti suvremenog čovjeka, za što je ogledni primjer (visoko)školski i znanstveni sustav i uz njega srodno vezani sustavi, poput medicinskog, s obzirom na to da se uglavnom radi o sustavima u kojima vlada problem višestrukog radnog identiteta. Pod problemom »višestrukog radnog identiteta« podrazumijevam činjenicu da se prosječan znanstvenik, naročito u manjim nacionalnim sredinama poput Republike Hrvatske, koja su *kadrovski i financijski potkapacitirana* u odnosu na prosjek vodećih zemalja,⁹ mora baviti izobiljem različitih poslova koji sva za sebe zahtijevaju puno radno vrijeme, a očekuje se da ih može komprimirati u godinu dana u predviđene radne sate. Kako njemački ekonomist Mathias Binswanger ističe, idealni je *profesor* u današnjem sustavu sveza »sakupljača sredstava, projektnog menadžera i masovnog objavljivača« (Binswanger, 2014, str. 53).

Možemo problem i konkretnije postaviti: što se tiče Republike Hrvatske, da bi znanstvenik, naročito ako je ujedno i visokoškolski nastavnik, ostvario sve što se od njega očekuje kao

9 »Dok su u EU–u u 2020. godini izdvajanja iznosila 2,32 posto BDP–a ili 695,60 eura po stanovniku, u Republici Hrvatskoj bila su 1,25 % BDP–a ili 154,40 eura po stanovniku (dakle 4,5 puta niža od prosjeka EU).« (Obadić, 2022, str. 31; usp. bilj. 20 na str. 32).

znanstvenika i visokoškolskog nastavnika, da bi zadovoljio vlastitu stručnu zajednicu, upravna tijela, državni resor i javnost, on se mora baviti:

- (1) koncipiranjem, inoviranjem, izvođenjem i ocjenjivanjem nastave;
- (2) stručnim ocjenjivanjem studenata i znanstveno–nastavnog osoblja;
- (3) nastavnim i znanstvenim usavršavanjem;
- (4) znanstvenim istraživanjem;
- (5) znanstvenim i popularnoznanstvenim publiciranjem;
- (6) pripremanjem i uređivanjem publikacija i medijskih projekata;
- (7) prevođenjem;
- (8) organiziranjem i rukovođenjem znanstvenih i stručnih događanja i institucionalnih jedinica;
- (9) povezivanjem (*networking*) i oglašavanjem (*PR–om*);
- (10) pripremanjem, rukovođenjem i ocjenjivanjem projekata;
- (11) pribavljanjem i rukovođenjem financijskih sredstava;
- (12) dnevnim administrativnim poslovima;
- (13) radom u udrugama, po mogućnosti u zajednici, volonterski;
- (14) politikom;
- (15) praksom; poput liječnika i pravnika.

Uz to, društveni je standard i očekivanje da znanstvenik/nastavnik uspješno brine o sebi i svojoj obitelji te bude odgovoran u svim drugim ne–poslovnim aspektima života. Zbiljska je praksa, dakle, posve suprotna: da bi stigao napraviti sve što od njega traži ljudski totalitet, prosječan nastavnik i znanstvenik gotovo uvijek radi više od osam radnih sati pet puta tjedno, bez da to ulazi u evidenciju i bez naknade. Odbije li, riskira biti smatran ispodprosječnim znanstvenikom — i to u sustavima bez objektivno utvrđenih (ili moguće utvrdivih) kriterija i mehanizama.

U smislu rada — organizacije i poslovanja¹⁰ — pandemija je u znanstvenom sustavu Republike Hrvatske bila dobrodošla i to ne mislim u negativnom aspektu očigledne i bezgranično predatorske eksploatacije teme do njezine »zadnje kapi krvi«, nego prvenstveno u pozitivnom aspektu prokazivanja:

- (1) *neadekvatne financijsko–kadrovske potpore* znanstvenom sustavu s obzirom na zahtjeve;
- (2) *pretjeranog broja vrsta obaveza u djelatnosti* s obzirom na temeljni smisao znanosti;
- (3) *prekomjerne količine obaveza za pojedinca* s obzirom na objektivno prihvatljive radne sate;
- (4) *mnogobrojnih kriterija procjene neprocjenjivog u pogledu uspješnosti* s obzirom na (1), (2) i (3).

175

Unatoč i problemima s prelaženjem na mrežnu nastavu i drugim nepogodama koje su zahvatile neka područja Republike Hrvatske (potresi u Zagrebu, Sisku, Petrinji i okolici, poplava i crveni oblak u Zagrebu, prijepor između državnih resora i sindikata koji već godinama traje itd.), znanstvenici–nastavnici u Hrvatskoj uspjeli su sustići svoje sustavno nametnute obveze, pritom možda i »predahnuti«,¹¹ u prvom redu zbog *privremenog isključivanja organiziranja znanstvenih skupova*, a zatim, u pririjeđenom obliku, njihovog održavanja u mrežnom obliku, putem interneta. Najzanimljivije, znanstvena produkcija i komunikacija ne da je zbog toga pala nego se je, suprotno, *dodatno uvećala*, i to pored 200 000 objavljenih članaka samo na temu pandemije,

10 Rad je ovdje podrazumijevan kao »poštena, svrshodna i metodski određena društvena djelatnost koja kao svoj primarni cilj ima ili zadovoljenje potreba djelatnih individua odnosno drugih stvorenja, ili koja je, ako njen cilj primarno leži u njoj samoj, nužna za djelatne individue da bi zadovoljile svoje potrebe koje leže izvan te djelatnosti« (Volf, 1991, str. 93–94).

11 Što se možda ne može reći za srednjoškolske i osnovnoškolske nastavnike koji su bili podvrgnuti iznimnim psihofizičkim naporima bez ikakve humane podrške državnih resora.

samo prve godine.¹² Time ne želim navesti na zaključak da nam znanstveni skupovi ne trebaju. Smisao je u tome da je isključivanje jedne od ustaljenih, nužnih praksi u znanosti *omogućilo bolju protočnost znanstvene istine* — upravo jednog od temeljnih svrha znanstvenog djelovanja — što znači da smo, u pogledu *radne saturiranosti*, toliko individualno opterećeni, a sustavom sputavani, da nam prvenstveni smisao djelatnosti — *znanstvena istina i obrazovanje o njoj* — pati od praksi koje su operativni temelj znanstvene djelatnosti upravo radi njenog smisla.

176

U *optici radne saturiranosti*, potrebno je osvijestiti koliko toga za znanstvenu istinu *nije potrebno*, a zatim promišljati o smanjivanju zasićenja obvezama u znanosti ekspanzijom kadra, promjenama u organizaciji rada i humanizacijom znanstvene proizvodnje, kako kroz preoblikovanje operativnih procesa u našim radnim prostorima, tako i otporom prema uvijek rastućim birokratskim, konzumerističkim i eksploatacijskim idejama, koje ustaljeno traže plodno zlo u znanstvenoj djelatnosti, ne samo radi očuvanja vrijednosti znanstvenih rezultata i metoda nego, u bioetičkom smislu, radi vrijednosti života odnosno ispunjenog življenja, čija uspješnica nikada nije u stanju hipersaturacije, nego u stanju uravnoteženosti. To načelo za nas vrijedi ne samo u biotičkom smislu unutarnje usklađenosti procesa i elemenata organizma, koji optimalno funkcioniraju uvijek u stanju ekvilibrija i uvijek ga po pomaku nastoje uravnotežiti, nego u pogledu dnevnog života i navike naših potreba. Na toj se razini načelo saturiranosti kao tehničko pomagalo pokazuje ne toliko kao ekonomično načelo optimalnog ustroja za efikasnost, nego kao

12 Samo na temu koronavirusa, tijekom 2020. godine objavljeno je između sto i dvjesto tisuća članaka (Else, 2020). Usp. s činjenicom da je, na temelju Jinhova istraživanja iz 2010. godine, samo znanstvenih članaka, dakle, ne uzimajući u obzir knjige, zbirke, prikaze, komentare, izvještaje, dokumente, novine i slično, dostupno najmanje preko pedeset milijuna, s posljednjim trendom od oko milijun i pol novih članaka godišnje i prosječnim godišnjim rastom od najmanje 3 % (Jinha, 2010).

etično načelo za ispravnost djelovanja. U posljednjem poglavlju priloga sažeto se iznose neke orijentacijske smjernice za tumačenje stanja putem načela saturiranosti u radnom okruženju.

Načelo saturiranosti u radnom okruženju

»Ispravnost« djelovanja unutar radnog okružja ima usko povezanu dvostrukost koja mora biti međusobno usklađena, da bismo mogli govoriti o očuvanju stabilnog odnosa između svrhe rada i valjanosti življenja:

- (1) ekonomičnu protegu, koja se odnosi na očuvanje željene radne uspješnosti s obzirom na svrhu rada;
- (2) etičnu protegu, koja se odnosi na očuvanje dostojanstva čovjeka u radu odnosno radnom okruženju.

177

Usklađenost navedenih dviju dimenzija (protega) djelovat će u duhu fenomena koji zovemo *organizacijska pravda*. Organizacijska pravda uobičajeno se odnosi na ideju »mjere u kojoj ljudi na poslu smatraju da se organizacije, menadžeri i kolege prema njima odnose pošteno« (Rhodes, 2011, str. 142). No, s obzirom na to da pojedinac, bilo zaposlenik, bilo poslodavac, ne mora nužno biti svjestan stupnja poštenog odnosa, kao i s obzirom na to da osjećaj poštenja može biti zatumljen ili zloupotrebļivan, koncepciju organizacijske pravednosti potrebno je nastojati objektivirati razmatranjem već na razini same organizacije rada odnosno saturiranosti radom, pa u najmanju ruku govorimo o tome »kako organizacije uspostavljaju kvazi–društveni ugovor koji raspodjeljuje prava, dužnosti i beneficije svojim zaposlenicima na pošten i jednak način« (Rhodes, 2011, str. 144), ali nipošto o tome ne treba misliti samo kao u odnosu jednih prema drugima, nego kako se *uopće* rad usustavljuje. Drugim riječima, ne radi se jednostavno o podjeli rada (usp. Gürlek, 2020, str. 53–55; Abbas i Roger, 2013, str. 98–99; Conrad, 2022, str.

323–324): ako svi zaposlenici moraju svaki dan ostajati prekovremeno odrađivati posao koji im pritom nije adekvatno plaćen te utječe na obiteljske odnose, a neobavljanje takvog rada prijeti im gubitkom posla ili propašću posla, ne možemo govoriti o stanju organizacijske pravde, to jest, takvo je radno okruženje u stanju hipersaturacije *bez obzira* na jednaku raspodjelu rada i pošten te profesionalan odnos među članovima radne zajednice.

Rješavanje saturacije u poslovnom okruženju znači:

178

- (1) u slučaju hipersaturacije prorjeđivanje i upravljano raspršivanje ili ukidanje obveza;
- (2) u slučaju hiposaturacije zgušnjavanje i upravljano koncentriranje obveza ili uvođenje obveza.

Rješavanje je utvrđeno s obzirom na vremensko–prostornu osnovu utemeljnu na znanju o dobrom življenju i pravnoj normiranosti rada, da bi se očuvalo čovjekovo opće dobro i postigao smisao poslovanja kroz podjelu rada. Načelo saturiranosti tako je osnaživo Aristotelovom »teorijom o zlatnoj sredini«: s jedne je strane ono uporište u tumačenju i primjeni načela, a s druge se strane Aristotelova djela iznova potvrđuju relevantnim izvorom orijentacijskog znanja za suvremeno društvo, pogotovo s obzirom na osebujuvu vremensku raspodijeljenost dana u polisima drevne Grčke i klasni sustav koji je postojao. Načelo saturiranosti izlučivo je, stoga, iz umjerenosti kao čudoredne kreposti zato što »višak [hipersaturiranost] i manjak [hiposaturiranost]« mogu »razoriti umjerenost«, dok će ih »srednost održavati« (Arist. *NE*. 1104a25–27, usp. 1107b5).¹³ Poput intervalizacije

13 Aristotel izvorno govori o tjelesnim užicima (usp. *NE*. 1118a–1118b) i navodi da se čudoredna krepost bavi užicima i boli (1104b10), ali je tijekom povijesti koncepcija uravnoteženosti prepoznata kao općevrijedeća formula: upravo na primjeru saturacije možemo pitanje užitka i boli razlučiti na pod— i prezasićenost koje uzrokuju zdravstvene i smisaone probleme, dok je optimalna srednost elemenata u sustavu izvor prosperiteta iz uravnoteženosti. Treba naglasiti, međutim, da tek treba po-

vremena, i ova koncepcija mudrosno ima svoje ranije porijeklo, u izvjesnom trenutku povijesti uobličeno kao natpis »ničega previše« na Apolonovu hramu u Delfima, ali pronaći ćemo taj princip i u drugim kulturama i učenjima, poput budističkog. Koncepcija *izvrsnosti* življenja i karaktera koja proizlazi iz ove teorije posebno je zanimljiva po svojoj oprečnosti s koncepcijom izvrsnosti kako je nametnuta akademskom svijetu — u njemu se izvrsnost mjeri po obilnosti u ispunjenim rubrikama, prethodno navedenim, dok se ovdje izvrsnost pokazuje u mogućnosti uravnoteženosti (usp. Rivera, 2005, str. 79–80).¹⁴ U obzir treba uzeti mogućnost da problem saturiranosti u organizaciji i raspodjeli rada ne mora svoje porijeklo nužno imati u ustanovi, ako ona u srednosti rada ne uspijeva odgovarati širem društvenom kontekstu, uključujući i državno–pravne aspekte određene zbilje u kojoj se djelatnost obavlja. Ali rješenje toga ne nalazi se u podizanju ljestvice saturiranosti, nego u okrupnjavanju otpora širem društvenom kontekstu, u prvom redu, revalorizacijom radnog opterećenja i naknade kako su normirane pravom, zato

drobnije raspraviti o razlici između kakvoznog i kolikotnog poimanja obaju načela s obzirom na međusobni odnos jer je govoreći o srednosti Aristotel težio usklađenosti kakvu imaju oko i sat, dok otvorenim ostaje pitanje može li se to načelo doista primijeniti na sve aspekte života, npr. činjenje dobra i zla. Tu se naizgled radi ili o paradoksu ili o neprimjenjivosti, ali se isto tako moguće radi o potpuno promašenom etičkom tumačenju: stvar jednostavno treba proučiti u zasebnom istraživanju i na taj način dopuniti raspravu o saturiranosti. Za početak, vidjeti Hamilton, 1963.

- 14 U širem kontekstu smisao je članka da se Aristotelova koncepcija treba primijeniti na stanje sukoba ekstremnih ideologija oko školstva da bi se »prekinuo krug siromaštva i loših rezultata« (str. 83). Binswanger je objasnio da se radi o »umjetno stvorenom natjecanju«. Društveno omasovljenje potaknulo je birokratizaciju znanosti i obrazovanja te ubrzalo oblikovanje »tvoraca politika« znanosti koji su etabli-rali suvremenu koncepciju *izvrsnosti* i navukli znanstveni sustav na to da se utrkuje u nečemu što se ne može objektivno mjeriti i zapravo ne postoji. Praksa natjecanja pod iluzijom izvrsnosti 1980-ih godina uvedena je u Englesku za vrijeme vladavine Margaret Thatcher, koja je poticala potpunu privatizaciju znanosti i prepuštanje odluke o bitnoj znanosti tržištu, a odatle se političkim utjecajem proširilo na druge zemlje (Binswanger, 2014, str. 50–51).

što će nepodudarnost između unutarnje organizacije i vanjskog sustava dovesti do kolapsa rada.

S obzirom na to da se radi o načelu, da bi bilo efikasnim načelom ono bi trebalo moći biti primjenjivo na stupanjski raznorodne kompleksne sustave i imati pokazatelje za uočavanje i kriterije za evaluaciju. U sustavima tumačenja subjekata izvedenih iz načela postoji sklonost pretjeranoj kvantifikaciji učinka po proizvoljnim kriterijima i ne bih htio da se teorija na taj način tumači: njezina funkcija nije optimizacija subjekta za najbolji mogući učinak u najgorim mogućim uvjetima s obzirom na to što društveni kontekst dopušta (poput dječjih tvornica i rudnika u svijetu mode i tehnike ili projektnih pogona asistenata u akademskom svijetu), premda se i ta zloupotreba može iz nje izvesti, kao i što se može koristiti za maltretiranje i prisiljeno otklanjanje s radnog mjesta, nego upravo suprotno — nego služi izbjegavanju stresa, izmorenosti, obolijevanja i demotiviranosti koje šteti oblikovanju smislenog i zdravog života onkraj rada.

180

U obzir treba uzeti i to da se *subjektivni osjećaj hipersaturiranosti ili hiposaturiranosti* može razlikovati od *objektivne radne hiposaturiranosti i hipersaturiranosti*, npr. osoba može imati dobro odmjereno radno opterećenje i djelovati u primjereno uspostavljenoj organizaciji rada, ali joj radno mjesto ne odgovara i stoga joj bilo kakav rad stvara dodatno psihofizičko opterećenje. Pitanje saturiranosti motri se s obzirom na objektivnu volju — motivaciju, namjerenost i željnost — subjekta da obavlja neki rad i sudjeluje u suoblikovanju zajedničkog smisla. Ako na toj razini postoji nesklad, saturiranost se mora tumačiti onkraj poslovne organizacije rada. Istina je, stoga, da se ovdje radi i o sposobnosti ili umijeću tumačenja situacije za postizanje općeg dobra te da neće svaka osoba jednako valjano moći misliti o problemu.

Stresiranost, izmorenost, demotiviranost, bolovanje i srodna stanja *psihofizički su pokazatelji hipersaturiranosti u poslovnom okružju*, dok su učestala nemogućnost obavljanja svih dobive-

nih poslova u ustaljenim vremenskim rasponima, odrađivanje u dnevnom vremenu predviđenom za odmor te stalno prebacivanja i prisilno odgađanje zadataka *organizacijsko–ekonomički pokazatelji hipersaturiranosti u poslovnom okruženju*. Možemo očekivati da ćemo zbiljski prisutnu hipersaturiranost uvijek susresti u kompleksnoj kombinaciji obaju pokazatelja, dok će manjak jednog ili drugog u odnosu upućivati na izvore onkraj poslovnog okruženja. S obzirom na prirodu izvora onkraj poslovnog okruženja problem treba promišljati uvijek iznova — u pozadini mogućeg problema onkraj poslovnog okruženja nalazi se opasnost od dovođenja osobe u stanje krize opstojnosti (primjerice, otkazom) i takav postupak — želi li se poštovati čovjek kao čovjek — mora biti zadnja i najnepoželjnija odluka donesena nakon iscrpnog promišljanja posljedica u komunikaciji s osobom o kojoj se radi, po mogućnosti u zajedničkom dogovoru. Ustanovi li se, međutim, da do hipersaturiranosti dolazi na razini sustava, kao što je to općenito slučaj sa znanstveno–nastavnom zajednicom u Republici Hrvatskoj, postoje dva načelna smjera orijentacije po kojem se trebaju provoditi prethodno navedeni postupci rasterećivanja i opterećivanja: u slučaju prekapacitiranog sustava, što uzrokuje hiposaturiranost poslovnog okruženja — voditelji poslovne organizacije moraju širiti projektni prostor radnih aktivnosti odnosno inovirati idejnu ekspanziju da bi kolektiv zadržali uravnoteženim, a u slučaju potkapacitiranosti sustava, što uzrokuje hipersaturiranost poslovnog okruženja — voditelji poslovne organizacije moraju širiti kadar radnika odnosno inovirati politiku zapošljavanja da bi kolektiv zadržali uravnoteženim. U oba slučaja, međutim, voditelj poslovne organizacije morat će se pobrinuti za primjereno materijalno osiguranje. Nije li to u mogućnosti, radit će se ili o lošem voditelju poslovne organizacije, ili o iskorištavatelju radne snage koji ne mari za dostojanstvo osobe. Potrebe natjecanja u »izvrsnosti«, koje nalikuje staroj kladilačkoj igri u kojoj psi naganjaju zeca,

nije opravdanje za obezvrjeđenje načina uravnoteženog življenja ispunjenog smislom i onkraj funkcije na radnom mjestu.

Literatura

- Abbas, S. G.; Roger, A. (2013). The Impact of Work Overload and Coping Mechanisms on Different Dimensions of Stress Among University Teachers. *Meilleurs papiers du 24e congrès de l'ŽGRH à Paris (20–22 novembre 2013)*, 92–117. doi: <https://doi.org/10.3917/grh.133.009>.
- Anderson, N. (2022). *In Emergency, Break Glass. What Nietzsche Can Teach Us about Joyful Living in a Tech-Saturated World*. New York: W. W. Norton and Company.
- 182
- Aristotel (1992). *Nikomahova etika*. Bilingvalno izdanje. Prev. Tomislav Ladan. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. [Arist. NE.]
- Bar-Yam, Y. (2009). General Features of Complex Systems. U: Douglas Kiel, L. (ur.). *Knowledge Management, Organizational Intelligence and Learning, and Complexity* (str. 43–95), sv. 1. UNESCO-EOLLS.
- Binswanger, M. (2014). Excellence by Nonsense: The Competition for Publications in Modern Science. U: Bartling, S.; Friesike, S. (ur.)— *Opening Science. The Evolving Guide on How the Internet is Changing Research, Collaboration and Scholarly Publishing* (str. 49–72). Cham *et al.*: Springer Open.
- Bošnjak, B. (1982). *Filozofija. Uvod u filozofijsko mišljenje i rječnik*. Zagreb: Naprijed.
- Carter, J. B.; Saunders, V. A. (2007). *Virology. Principles and Applications*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Conrad, C. A. (2022). *Business Ethics — A Philosophical and Behavioral Approach*. Prev. Danica Webb. Cham: Springer.
- Derrida, J. (1988). *Limited Inc*. Evanston (IL): Northwest University Press.
- Else, H. (2020). How a torrent of COVID science changed research publishing — in seven charts. *Nature* (16. 12. 2020.), doi: <https://doi.org/10.1038/d41586-020-03564-y>.
- Foster, J. (2011). Economic Systems. U: Hooker, C. (ur.). *Philosophy of Complex Systems* (str. 509–530). Amsterdam *et al.*: Elsevier.
- Frutos, R. *et al.* (2022). There is no 'origin' to SARS-CoV-2. *Environmental Research* 207. br. 112173, 1–10. doi: <https://doi.org/10.1016/j.envres.2021.112173>.
- Gluhak, A. (1993). *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.

- Goode, E.; Ben-Yehuda, N. (1994). Moral Panics: Culture, Politics, and Social Construction, *Annual Review of Sociology* 20, 149–171.
- Gürlek, M. (2020). How Does Work Overload Affect Unethical Behaviors? The Mediating Role of Pay Dissatisfaction. *İş Ahlakı Dergisi. Turkish Journal of Business Ethics* 13 (1), 53–78, doi: <https://doi.org/10.12711/tjbe.2020.13.1.0141>.
- Han, B.–C. (2015). *The Burnout Society*. Prev. Erik Butler. Stanford: Stanford University Press.
- Hamilton, K. (1963). The False Glitter of Golden Mean, *Dalhousie Review* 42 (4), 437–444.
- Jinha, A. E. (2010). Article 50 million: an estimate of the number of scholarly articles in existence. *Learned Publishing* 23 (3), 258–263. doi: <https://doi.org/10.1087/20100308>.
- Jörg, T. (2011). *New Thinking in Complexity for the Social Sciences and Humanities. A Generative, Transdisciplinary Approach*. Dordrecht et al.: Springer.
- Ladyman, J.; Wiesmen, K. (2020). *What is a Complex System*. New Haven — London: Yale University Press, 2020.
- Mišić, A. (2000). *Rječnik filozofskih pojmova*. Split: Verbum.
- Obadić, I. (2022). *Akademске slobode u prijedlozima novih zakona*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Novosti_press/Vijesti_velike/Rektorat_dogadanja_2022/Akademске_slobode_-_Visoka_rez.pdf (pristupljeno 15. 9. 2022.).
- Peek, K. (2021). Flu Has Disappeared for More Than a Year. *Scientific American* (29. 4. 2021.). Dostupno na: <https://www.scientificamerican.com/article/flu-has-disappeared-worldwide-during-the-covid-pandemic1/> (pristupljeno 15. 9. 2022.).
- Pejović, D. (1989). Bit. U: Filipović, V. (ur.), *Filozofjski rječnik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1989., str. 50.
- Perra, N.; Gonçalves, B. (2015). Modeling and Predicting Human Infectious Diseases. U: Perra, N.; Gonçalves, B. (ur.). *Social Phenomena. From Data Analysis to Models* (str. 59–83). Cham: Springer Switzerland.
- Rhodes, C. (2011). Organisational Justice. U: Painter–Morland, M.; Ten Bos, R. (ur.). *Business Ethics and Continental Philosophy* (str. 141–161). Cambridge et al.: Cambridge University Press.
- Rivera, J. (2005). Finding Aristotle’s Golden Mean: Social Justice and Academic Excellence. *The Journal of Education* 186 (1), 79–85.
- Roche, M. W. (2004). *Why Literature Matters in the 21st Century*, New Haven — London: Yale University Press.

- Ruda, F. (2015). *For Badiou. Idealism without Idealism*, Evanston (IL): Northwestern University Press.
- Skok, P. (1971). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Knjiga treća, poni-ž*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanost i umjetnosti.
- Stadler, J. (2004). *Opća metafizika ili ontologija*. Željko Pavić (prir.). Zagreb: Naklada Breza.
- Sulkunen, P. (2009). *The Saturated Society. Governing Risk and Lifestyles in Consumer Culture*. Los Angeles et al.: SAGE.
- Pavić, Ž. (2012). bit (bistvo, bitstvo, narav, suće, suština. U: Kutleša, S. (ur.). *Filozofski leksikon* (str. 119–120). Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«.
- Volf, M. (1991). *Budućnost rada — rad budućnosti. Pojam rada u Karla Marxa i njegovo teološko vrednovanje*. Prev. Igor Mikecin. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- World Health Organization (2021). *WHO–convened Global Study of Origins of SARS–CoV–2: China Part. Joint Report*. World Health Organization, 30. 3. 2021. Dostupno na: <https://www.who.int/publications/i/item/who-convened-global-study-of-origins-of-sars-cov-2-china-part> (pristupljeno 15. 9. 2022.).

Abstract

Ethical Principle of Saturation in the Organisation of Work

Exemplified by the Consideration of Scientific Enterprise during COVID–19 Pandemic

The paper preliminarily outlines the ethical principle of *saturation* to better understand what a healthy work environment is. The principle is exemplified by considering the common essence of human problems related to the cause, development, impact and consequences of the pandemic COVID–19, which has proven the systemic problems of encumbrance in human society, especially in business. It is worth pointing out the saturation problems in the area of national systems that are insufficiently staffed and financed, such as the Croatian scientific enterprise, where there is also a deeper structural problem of multiple work identities. The chosen lens of observation approximates the moral and organisational importance and usefulness of saturation criteria for an optimal work environment and for the preservation of human dignity.

Keywords: ethics, business, organisation, science, work, saturation, optimisation, dignity, essence, justice, pandemic